

ԿԱՐԾԻՔ

Գևորգ Սամվելի Ասլանյանի «ՀՀ պետական պարտքի կառավարման արդյունավետության տնտեսամաթեմատիկական գնահատումը» թեմայով Ը.00.08 «Տնտեսության մաթեմատիկական մոդելավորում» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման համար ատենախոսության վերաբերյալ

Ատենախոսությունը պետական պարտքի կառավարման արդյունավետությունը որոշակի ցուցանիշներով և պարտքի կայունությունը տնտեսամաթեմատիկական մոդելներով գնահատելու վերաբերյալ է:

Հեղինակի կողմից ընտրված թեմայի արդիականությունը և հրատապությունը ստացել է հիմնավորում, ինչպես նաև հետազոտված թեման խիստ կարևոր է:

Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, 3 գլուխներից, եզրակացություններից, օգտագործված գրականության ցանկից և հավելվածներից:

Առաջին գլխում՝ «Պետական պարտքի գնահատում և վարկանիշավորում», նախ ներկայացվում է ընդհանուր պետական պարտքը, տրվում են ՀՀ պետական պարտքի վերաբերյալ կարևոր սահմանումներ: Այնուհետև ներկայացվում են պետական պարտքի բեռը և սպասարկումը բնութագրող ցուցանիշները, դրանց ռիսկայնության շեմերը, ինչպես նաև պարտքի կառավարման ռիսկերը:

Երկրորդ գլխում՝ «Պետական պարտքի կառավարումն ու կայունությունը: Գնահատման մոդելներ», ներկայացվում է ընդհանուր պարտքի կայունության էությունը և այն բնութագրող հասկացությունները, վերլուծվում և ներկայացվում է պարտքի կայունության գնահատման դետերմինիստիկ մոդելը, դրա առավելությունները, դրանում կիրառվող մակրոտնտեսական շոկերը, պարտքի կայունության և խոցելիության գնահատման ցուցանիշներն ու դրանց շեմերը: Գլխի երրորդ բաժնում ներկայացվում են պարտքի կայունության գնահատման ստոխաստիկ մոտեցումները, այս մոդելների առավելություններն ու թերությունները: Գլխի վերջին բաժնում ներկայացվում են պարտքի կառավարման ռազմավարության նպատակները, դրանց մշակման հաջորդական քայլերն ու պետական պարտքի կառավարման ռազմավարության գնահատման մոդելը:

Երրորդ գլխում՝ «ՀՀ պետական պարտքի կառավարման արդյունավետության գնահատումը», ներկայացվել է ՀՀ պետական պարտքի, արտաքին պետական պարտքի բեռը և սպասարկումը բնութագրող ցուցանիշների դինամիկան: Այնուհետև, MAC DSA

դետերմինիստիկ մոդելի միջոցով գնահատվել է ՀՀ Կառավարության պարտքի կայունությունը մոդելի կողմից առաջարկվող այլընտրանքային սցենարների և մակրոֆիսկալ շրկերի դեպքում: Պարտքի կայունությունը գնահատվել է նաև հեղինակի կողմից մշակված՝ համաշխարհային տնտեսական և քաղաքական փոփոխությունների, ինչպես նաև հայ-ադրբեջանական հակամարտության հնարավոր սրացման հետևանքով առաջացող տնտեսական շրկերի դեպքում: VAR վեկտոր ավտոռեգրեսիոն մոդելի միջոցով գնահատվել է պետական պարտքի և պարտք ձևավորող գործոնների փոխադարձ ազդեցությունը տարեկան և եռամսյակային տվյալների հիման վրա: Գլխի վերջին բաժնում իրականացվել է պարտքի կառավարման 3 ռազմավարությունների մշակումն ու դրանց համեմատական գնահատումը:

Կատարված տեսական ուսումնասիրությունների և էմպիրիկ վերլուծությունների հիման վրա «Եզրակացություններ» բաժնում ներկայացվել են համապատասխան եզրահանգումներ:

ԴԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Նկատված դիտարկումներից հատկանշական են համարում ստորև նշվածները.

1. Էջ 18-ում՝ «... այս ցուցանիշը վտանգավոր է համարվում սկսած 40-70%-ից:», պարզ չէ, թե որտեղից են վերցված թվերը և ինչու է նշվում նման մեծ միջակայք:
2. Էջ 19-ում տոկոսադրույքի ռիսկի մասին դատողությունները նպատակահարմար է զուգորդել տոկոսադրույքների ընթացիկ մակարդակի, և դրանց սպասվող միտումների հետ:
3. Էջ 68-ում նշվում է, որ
  - Պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշը նվազել է մոտ 18տ.կ.: Որպես նվազման նպաստում նախ նշվում է տնտեսական բարձր աճը, ապա՝ փոխարժեքի արժևորումը: Ցանկալի կլիներ տեսնել նպաստումները, կարծում եմ պատճառահետևանքային ոչ ճիշտ պատկեր է ներկայացված:
  - պարտքի ցուցանիշները նվազել են՝ բարելավելով երկրի վարկանիշը, ցանկալի կլիներ տեսնել հղում վարկանշող կազմակերպությունների մեթոդաբանության կամ նրանց հայտարարությունների, որը կհաստատեր նշված միտքը:
4. Էջ 71-ում մատնանշվում է արտահանման բարձր աճը և դրա արդյունքում պարտքի որոշակի ցուցանիշի բարելավումը: Անհրաժեշտ է նաև դիտարկել, թե այդ աճած արտահանման, ո՞ր մասն է վերարտահանում, ո՞ր մասն է ՀՀ արտադրական արդյունք, և նոր կատարել նման եզրակացություն: Քանի որ, եթե ծայրակետային դեպքում արտահանումն ամբողջությամբ աճել է վերարտահանման արդյունքում և

մի օր պարզապես հնարավոր չլինի ներմուծել՝ արտահանման նպատակով, դիտարկված արտահանման աճը շատ ավելի կտրուկ կփոխակերպվի անկման: Կարծում եմ գործ ունենք «կեղծ» արտահանման հետ:

5. Էջ 76, աղյուսակ 3.1.4-ում օրինակ նշվում է, որ մինչև 5 տարի մարման ժամկետ ունեցող պարտքի կշիռը 34.3% է, այսինքն մնացած մասն ունի ավելի երկար մարման ժամկետ: Հարց է առաջանում, արդյո՞ք գնահատվել է, թե ավելի երկարաժամկետ պարտքի նման մեծ կշիռը ինչպիսի ազդեցություն է ունեցել, կամ կարող էր ունենալ պարտքի գնի վրա. իմ կարծիքով այն թանկացրել է պարտքը: Արդյո՞ք դա համեմատվել է այլ երկրների համապատասխան ցուցանիշների հետ: Եվս մեկ հարց, իսկ արդյո՞ք պարտքի կառավարման արդյունավետությունը պետք է դիտարկել նաև ռիսկ-եկամուտ (ծախս) երկրնտրանքի ներքո, արդյո՞ք նպատակահարմար է նվազեցնել ռիսկը. եթե դրա սահմանային ծախսը համեմատաբար բարձր է:

6. Աշխատանքի 3.3 մասում

- տվյալների աղբյուրները հստակ բացահայտված չեն և պարզ չէ, թե օրինակ «իրական արդյունավետ տոկոսադրույք»-ն ինչ է իրենից ենթադրում: Անհրաժեշտ է աղյուսակի տեսքով բացահայտել օգտագործված տվյալները, դրանց նկարագրությունը և աղբյուրները (ցանկալի կլիներ նաև ակտիվ հղումներով):
- VAR մոդելավորման առանցքային կետերից մեկը մոդելում կառուցվածքային սահմանափակումների կիրառումն է (փոփոխականների դասավորվածության՝ հաջորդականության սահմանումը), ինչը պետք է հիմնավորվի վիճակագրական մեթոդներով (օրինակ՝ նույնականացման Չոլեսկիի մեթոդաբանությամբ) և տնտեսագիտական մեկնաբանություններով: Հատկապես իմպուլս-արձագանքման ֆունկցիաների արդյունքները խիստ զգայուն են փոփոխականների ընտրված դասավորվածության նկատմամբ և դրանց արդյունքները կարող են տարբեր դասավորությունների դեպքում էականորեն տարբերվել միմյանցից: Աշխատանքում չի խոսվում, թե մոդելում փոփոխականներն ինչ դասավորվածությամբ են, ինչ մեթոդով է այն ընտրվել և ինչ հիմնավորմամբ:
- Տարբեր մակրոտնտեսական փոփոխականների շուկերի պարագայում մոդելի իմպուլս-արձագանքման ֆունկցիաների քննարկման ժամանակ բացահայտված չէ, թե ինչու է ընտրվել շուկի 1 ստանդարտ շեղման չափը (ինչը կրկին աշխատանքում երևում է միայն աղյուսակներից և գրաֆիկներից): Առավել նպատակահարմար կլիներ շուկերի չափերն ընտրել պատմական տվյալների գնահատման միջոցով, ինչն ավելի իրատեսական կդարձներ վերլուծության արդյունքները:

- Իմպուլս-արձագանքման ֆունկցիաների քննարկման ժամանակ շուկերի արդյունքները մեկնաբանելիս հղում է արվում տնտեսական քաղաքականության սպասվող զարգացումներին, այնինչ VAR մոդելի միջոցով ստացված արդյունքները չի կարելի մեկնաբանել նման մոտեցմամբ, քանի որ մոդելը հիմնված է փոփոխականների պատմական հիշողության վրա (շարքերի տեղեկատվության) և չի կարող արտացոլել ապագա զարգացումները:

7. Ցանկալի կլիներ հեղինակի կողմից առաջարկությունների մանրամասն ներկայացումը:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Ատենախոսության հիմնական արդյունքներն ու բովանդակությունը արտացոլված են հեղինակի կողմից հրապարակված 6 հոդվածներում:

Գևորգ Սամվելի Ասլանյանի «ՀՀ պետական պարտքի կառավարման արդյունավետության տնտեսամաթեմատիկական գնահատումը» թեմայով ատենախոսությունը բավարարում է «Հայաստանի Հանրապետությունում գիտական աստիճանաշնորհման կանոնակարգի 6-րդ և 7-րդ կետերի պահանջներին:

Հեղինակն արժանի է Ը.00.08 «Տնտեսության մաթեմատիկական մոդելավորում» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի շնորհմանը:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄԱԿՈՍ
 տնտեսագիտության թեկնածու՝

Վ.Ա.Մելիք-Փարսադանյան

«26» .06.2023թ.

Պարոն Վ.Ա.Մելիք-Փարսադանյանի ստորագրությունը հաստատում եմ՝

ԵՊՀ գիտական քարտուղար բանասիրական գիտությունների թեկնածու

Մ.Վ. Հովհաննիսյան

«29» .06.2023թ.